

Šeimyninės laimės kriterijai

Gintautas Vaitoška.

Pranešimas skaitytas Lietuvos šeimoms centrų metinėje konferencijoje “Šeima XXI a. iššūkiai ir tendencijos”, 2005 vasario 25-27 d. Vilniuje

Žymi JAV filosofė Janet Smith turi stabilios santuokos formulę. Joje yra keturi rodikliai, kurie yra pagrįsti statistinių tyrimų, atliktų Čikagos mokslininkų grupės, analizavusios amerikiečių seksualinį gyvenimą (Janet Smith, “Premarital Sex”, Sacerdos, 1998). Taigi, tie sužadėtiniai, kurie nori susituokę gražiai sugyventi, pasak autorės turi daryti šiuos penkis dalykus: 1. Išsaugoti pirmąją intymią sueitį vedyboms, o jei jau pradėjo gyventi kaip vyras su žmona – sustoti tai daryti, o taip pat pasistengti suprasti, kodėl tai buvo netinkama – statistiniai tyrimai vienareikšmiškai kalba apie tai, kad tarp tų sutuoktinių, kurie išliko skaitūs iki vedybų, skyrybų procentas yra kur kas mažesnis. 2. Jie turėtų susituokti Bažnyčioje. 3. Dalyvauti liturgijoje bei dažnai kartu melstis. Studijos aiškiai parodo, kad stabiliausiose ir laimingiausiose santuokose gyvena tie vyrai ir žmonos, kurie turi ir praktikuoja bendrus religinius įsitikinimus. 4. Jie turėtų aukoti Bažnyčiai mažiausiai dešimtadalį savo pajamų. 5. Esant reikalui riboti šeimos dydį, jie turėtų naudoti natūralų šeimos planavimą ir niekada nenaudoti kontracepcijos. Skyrybų dažnumas tarp natūraliai šeimą planuojančių sutuoktinių yra beveik lygus nuliui.

Akivaizdu, kad tokios stabilios ir laimingos santuokos formulės reikalavimus galima laikyti ir šeimyninės laimės kriterijais. T.y., jei sutuoktiniai vykdo visus jos “punktus”, jie yra laimingi. Tad mums belieka pagalvoti, kodėl taip yra.

Skaistumas iki santuokos

Regis, galima skirti dvi santuokos neišlaikiančių grupes: tuos, kurie dėl intymaus gyvenimo iki santuokos nemato didelių problemų, ir tuos, kurie taip gyvena “tvirtai nusprendę susituokti”. Ką turi suprasti ir pirmieji, ir antrieji?

Pirmajai kategorijai priklausančioms poroms paaiškinti, kaip tai jiems kenkia, gana paprasta: žmogus yra ne mašina, kurią galima pabandyti. Toks santykis reiškia, jog žmogus yra pakeičiamas – ir apie tai vaizdžiai kalba statistika: tarp prieš santuoką kartu gyvenusių žmonių skyrybos yra 50-80 procentų dažnesnės. Pasak psichologo Algio Petronio, “...tyrimai rodo, jog vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių santuokos ir santykių stabilumą, yra sutuoktinių pasiryžimas spręsti ateityje kilsiančias problemas. Žmonės, pradėdantys gyventi “bandomojoje santuokoje” turi visai kitą išankstinę nuostatą. Problemos jiems reiškia ne tai, kad jas reikia spręsti, o tai, kad reikia išsiskirti” (www.bernardinai.lt, kovo 1 d.).

Dalis žiūrinčių į mus, kalbančius per rengimo santuokai kursus, nusprendė, kad jie vienas kitam “tinka.” “Bandomojo” mentaliteto atsisakyti jiems bus sunku, ir reikėtų tai padaryti jau dabar. Kaip? Reikia nuoširdžiai pasigailėti, kad dėl nežinojimo ir mados poveikio vaikinai savo mylimąją, o mergina savo mylimąjį pavertė bandomuoju triušiu. Todėl tokiems reikia išsiskirti tam, kad susitiktų jau susituokus - ant tikro pagrindo. “Išjungus” aistrą, labai gerai paaiškėja, ar toks pagrindas yra. Nežinau, kaip esama Lietuvoje, tačiau užsienio spaudoje karts nuo karto tenka paskaityti apie drąsų kunigą, kuris pasako, kad poros nesutuoks, jei jie nesiliaus gyventi kartu; kaip paskui patys pasakoja dėkingi sužadėtiniai, paleidę vienas kitą iš glėbio, jie kartais pirmą kartą vienas kitą pamato. Pamatyti vienas kitą prieš santuoką yra kur kas geriau, negu jau susituokus.

Antrosios mūsų išskirtos kategorijos poroms nepalaikyti Bažnyčios prieštaravimo jų priešvedybiniam ryšiui anachronizmu yra kiek sunkiau. Juk jie pradėjo gyventi kartu tvirtai žinodami, kad susituoks – “tad koks gi skirtumas?” Skirtumai yra du: vienas ant žemės, o kitas – danguje. Pirmąjį apibūdina klausimas: ar galima pradėti valgyti pyragą prieš prasidedant baliui? Žinoma, viskas šiandien galima, tačiau neprapjautas pyragas šventę papuošia gražiau. Kalbant apie tą dangų, į kurį patenka mylimųjų širdys ant aukštojo meilės kalno, reikia pastebėti, kad vyro ir moters kūniška jungtis Pradžios knygoje Dievui reiškia santuoką. Ji sukurią santuoką, jei Dievas ją laimina. Ir Dievas pasirinko ją laiminti Bažnyčioje Kristų atstovaujančio kunigo suteikiamu sakramentu. Šventam ir galingam pirmosios sueitės įspūdžiui atsiveriančios įsimylėjęlių širdys kartu atsiveria ir dvasinei realybei – tikrovei, gilesnei ir aukštesnei, nei mes galime suvokti – ir kaip gražu, teisinga ir viltinga, kada tai yra Dievo realybė, Jo suteikiamas palaiminimas, antspaudas būsimai ištikimybei, įkvėpimas meilei, atrama išbandymuose – kitaip sakant – malonė! Prieš santuoką kūniška sueitis šia malone nelaiminama. Tad kad ir nuoširdžiai savo intencijos grynumu tikintys, tačiau nusprendę nelaukti santuokos šventės tam, kad pirmą kartą vienu kūnu taptų Dievuje, žmogiškame bei psichologiniame lygmenyje pademonstruoja nebrandų negalėjimą atidėti savo poreikių patenkinimo, o teologiniame bei antgamtiniame – pradeda Dievo įsteigtą santuoką be Dievo palaiminimo. Tai panašu į ketinimą pradėti gyvenimo kelionę su nepilnu psichologinių ir teologinių degalų baku. Kad tiek žmogiško, tiek dieviško “kuro” santuokai labai reikia, ir kad jo reikia labai daug, kalba didžiulis skyrybų procentas. Kad ir kaip ten būtų, santuokos sėkmę nulemia ištikimybės idealui, reikalaujanti didelės vidinės kovos; pradėjus gyventi kartu iki santuokos, pradėdama, galima sakyti, nuo pralaimėjimo.

Tikėjimo praktika

Mes, lietuviai, esame poetiška ir filosofiška tauta ir „dvasingumą“, vidinių išgyvenimų niuansus, subtilius sielos virpesius bei išgyvenimus labai vertiname. Tačiau skaudus patyrimas rodo, kad tai nebūtinai išgelbsti nuo konfliktų ir net skyrybų. Akivaizdu, kad Janet Smith pateikiami tyrimai, parodantys, kad tikintys sutuoktiniai sugyvena gražiau, kalba apie tuos, kurie gražina savo charakterį. „Norėčiau šiandien būti geresnis” turėtume pasakyti iš ryto Dievui ir sau kartu su savo vaikais. Jiems nereikia aiškinti, kodėl taip daryti reikia, todėl turime iš jų pasimokyti.

Formuluojant teologiškiau, kalbame apie Kristaus sekimą: savo asmenybę daryti panašią į jo. Paprastai sakant, tai reiškia - patobulinti savo charakterį. Mūsų charakteris yra mums brangus – kartu su visomis dorybėmis ir ydomis. Tačiau krikščioniška tapatybė glūdi ne psichologiniame, bet dvasiniame lygmenyje. Kaip tokį teiginį suprasti? Fokoliarų judėjimo įkūrėja Chiara Lubich sako, kad krikščionis negali būti prisirišęs net prie savo sielos. Regis, čia ir turimas omenyje kartais apmąstomas skirtumas tarp dvasios ir sielos, pastarąją suprantant kaip savo psichologiją: įpročius, bendravimo stilių, humoro pobūdį, būdo, emocijų ypatybes ir panašiai. Tačiau giliausias mano „aš” yra dvasinės kilmės: Dievo paveikslas manyje. Mylintis ir dosniai gėrį spinduliuojantis Kristus. Prie šios tapatybės turiu prisirišti, ją sava noriu daryti – kartu atsisakydamas tų savo charakterio bruožų, kurie trukdo šiam meilės archetipui šviesti mano širdyje.

Tokios tapatybės siekdamas ir savo sutuoktinį stengdamasis mylėti kasdien vis labiau, aš tampa labai blivus realistas. Labai greitai tampa akivaizdu, kad tai nelabai sugebu. Paradoksalu, tačiau tada padeda toks iš pirmo žvilgsnio dar pesimistiškesnis klausimas: ką blogo galiu šiandien padaryti savo sutuoktiniui? Kaip galėčiau šiandien pakenkti savo vaikams? Rašydamas apie tikrai katalikišką bendruomenę, Jeanas Vanier sako, kad ji yra ypatinga tuo, jog aš, kaip jos narys, suprantu, kad kova tarp blogio ir gėrio visų pirma vyksta mano paties širdyje. Dažniausiai tai yra „smulkaus pykčio” problema. Dekalogo įsakymą „Nežudyk” Kristus Mato evangelijoje perkelia į kasdienės psichologijos, į minties lygmenį: „Jūs esate girdėję, kad protėviams buvo pasakyta ‚nežudyk‘, o kas nužudo, turės stoti prieš teismą. O aš jums sakau, jei kas pyksta ant savo brolio, turės atsakyti teisme. Kas sako savo broliui ‚pusgalvi‘, turės stoti prieš aukščiausiojo teismo tarybą. O kas sako ‚beproti‘ – tas smerktinas į pragaro ugnį” (Mt.5, 21-23). Jėzus taip išpildo Mozės įstatymą: jis turi būti vykdomas širdyje, kasdien ir daug kartų. Nėra teisingo suirzimo, nes suirzimas yra priešingas meilei – ir netgi jeigu jis sumišęs su noru padėti. Suirzimas kyla iš savisaugos instinkto ir noro turėti ką nors sau; meilė visada rami, ir net tada, kai kartais ji būna audringa. Žmona vėluoja į priėmimą; vaikai vėl sujaukė kambarį; išbėgant iš namų paaiškėja, kad kišenėje nėra rakto; priešais važiuojanti mašina slenka vėžlio greičiu –

siekimas išlikti meilės rate tokiais momentais labai gerai padeda suprasti, jog krikščionybė yra nuolatinis nuotykis. Kiekvienoje iš šių situacijų suirzimas atitolina mane nuo Kristaus. Be abejo, pasitaiko ir didesnių gundymų pykčiui santuokoje: kai sutuoktinis neišklauso, negerbia, flirtuoja su kitais ar kitomis; šiaip ar taip, pagerinti savo charakterį ir „temperamentą“ per dieną turime keliolika galimybių. Sesuo Faustina Kowalska dienoraštyje žymėdavosi, kiek kokių panašių kovų ji laimėjo, kiek pralaimėjo. Sakoma, kad Freudas apibūdinimą „normalus“ laikė dideliu komplimentu. Mes gi žinome, kad visiškai sveiki žmonijos istorijoje buvo tik du žmonės: Jėzus ir jo motina Marija. Visi likę – mes visi – turime vienokių ar kitokių piktšasių ir dyglių, kurie bado mūsų artimuosius. Tai – ne pesimizmas, tačiau realybė, tiesa. Tiesa išlaisvina: suvokti, kaip šiandien galiu pažeisti savo šeimos narį reiškia jau žengti žingsnelį laisvės kryptimi. Katalikiška bendruomenė – ir visų pirma santuoka – gali tapti meilės, o ne ambicijų, pavydo ir įsižeidimų pripildyta erdve tik tada, kai jos nariai supranta, jog jie yra kurčių, aklių ir luošų bendruomenė, šiaip taip klįbinkščiuojanti Šaltinio link ir pakeliui dar vienas kitą apkulianti savo kietais ramentais. Tokie yra ir visų kitų mūsų „politinių partijų“ atstovai – socdemai, konservatoriai, liberalai, ateistai, hedonistai, seksualinio švietimo propaguotojai, - tik jie nuo katalikų skiriasi tuo, kad mano nesą luoši. Čia Freudas išties buvo labai didelis realistas, matydamas, kad etišką žmogų atrasti labai sunku. Tačiau jis buvo ir pesimistas, o mes tokie nesame. Nes suvokus savo luošumą galima savo ramentais taip nemataruoti, sugipsuotom rankom vienas kitam mėlynių neįstatinėti - o gal net atsiremti vienas į kito pečius laimingo, pranciškoniško skurdo dvasia, ir džiugiai klįbinkščiuoti toliau. Ir dažnai pasakyti tą nelengvą „atsiprašau“, akimirksniu praskleidžiantį apniukusį santuokos dangų...

Bet štai įsivaizduokite žmogų, kuris kažkurią dieną kaip įprastai skyrė laiko savo sąžinės sąskaitai, perskaitė Šventojo Rašto skaitinius, prašė Dievo pagalbos tapti geresniu žmogumi ir labiau mylėti savo sutuoktinį, apsilankė pas išmintingą vienuolį, kuris yra jo dvasios vadovas, ir priėmė Šventąją Komuniją. Kolegoms jis buvo atidus ir malonus veiksmais, taip pat pakvietė juos skleisti gerį ir gražiai kalbėjo apie meilės galią. Žinoma, jis dirba šeimos centre ir apie būtiną kasdienę savo sielos priežiūrą kalbėjo sužadėtiniams. Ir štai vakare, šešiolika po aštuonių, jis baisy balsu užriko ant savo vaikų, kad šie netriukšmautų (žinoma, keliamas triukšmas jam sutrukdė rašyti paskaitą apie meilę...) Va štai čia ir nusprendžiamas šio gėrio siekiančio žmogaus likimas: sumeluos jis sau, ar pripažins tiesą, bus perfekcionistas, ar išliks neturtingas dvasia. Juk tokiam dvasingam ir protingam žmogui šitaip suirzti neįmanoma! Tokiam tobulam žmogui! Čia turi būti pateisinama priežastis! Taip, taip, irzti negalima, tačiau šį kartą vaikai nusipelnė būti apšaukiami! Arba šį kartą vyras jau iš tikrųjų nusipelnė, kad į akis jam būtų išrėžta „gryna teisybė"! Apgauti save yra šimtas būdų – ir ilgai stengtis nustelbti širdies balsą,

sakantį, kad vis tiek tai apgaulė. Šv. Ignacas Lojola yra sakęs, kad prieš suklumpant to nepadaryti grūmoja Dievo angelo pirštas, tačiau po paslydimu baisius žodžius, kad tai yra neregėta piktadarybė ir baisi gėda, į ausį kužda jau piktoji dvasia. Juk jei tuo patikėsi, būtinai paneigsi, kad tai, ką padarei, buvo neteisinga. Kardinolas J. Ratzingeris viename iš savo pasisakymų šį principą yra labai tiksliai suformulavęs: nususukimas nuo moralės glūdi netikėjime atleidimu. Perfekcionizmas parpuolus mus verčia išgyventi dėl savęs; o Kristus – džiaugtis, nes ir vėl taip padarę tampame mažesniais išminties bokštais ir malonesni aplinkiniams. Regis, toks dvasinio neturto džiaugsmas buvo būdingas šv. Teresėlei: kai supranti, kad savo jėgomis negali būti tobulas, nebereikia nešioti savojo ego naštos. Ir iš tikrųjų tada savo sutuoktiniui gali pakenkti mažiau...

Dešimtinė bažnyčiai

Prisipažinsiu, ši santuokos stabilumo priežastis man pasirodė ne taip lengvai suprantama, ir ketinu ja ateityje geriau pasidomėti. Kita vertus, gali būti, kad ji yra gana paprasta: juk tie sutuoktiniai, kurie dosniai aukoja, brangina ir pačią Bažnyčią, ir jos mokymą. Taip pat gali būti, kad čia esama ir tam tikros mistikos. Kartą „Sandoros“ žurnalo redakcija tuometinių savo bendradarbių paprašė aprašyti kokį nors jų gyvenime įvykusį stebuklą. Aš tada nieko neparąšiau, tačiau paskui pasigailėjau: juk neseniai buvo mano gyvenime įvykęs nedidelis, tačiau labai įdomus įvykis. Per vienas Mišias Vilniaus katedroje nusprendžiau nugalėti pagundą aukoti labai mažai ir įmečiau į krepšelį taip, kad bent kiek pasijaustų, kad tai yra auka. Tą pamenu labai aiškiai: taip padariau būtent tokios minties vedamas. Po kelių minučių priėmęs šv. Komuniją atsiklaupiau prie vieno suolo Katedros pakraštyje; po kiek laiko pajutau lengvą prisilietimą prie savo peties ir žodžius: „Gintautai, labas“. Atsisėdau šalia: tai buvo garsi vienuolė, tikras krikščioniškojo nuotyčio įsikūnijimas. „Ar tau reikia pinigų?“ - paklausė ji. Truputėlį sutrikau, bet paskui turėjau pripažinti, kad kaip tik tuo metu jų iš tikrųjų reikėjo. Po Mišių nuvažiavome pas ją į namus, ir ji man davė pinigų – tiek, kad visiškai užteko vienai kelionei, į kurią kaip tik tada rengiausi, ir dar truputį liko... Tad auka Bažnyčiai turi poveikį – ir ar tik nebus taip, kad ekonominis jo aspektas yra mažiausia jo dalis?

Natūralus šeimos planavimas

Ne visada ši sėkmingos santuokos priežastis lengvai suprantama. Ką reiškia mažytė piliulė vienas kitą mylintiems, turintiems vaikų, išsilavinusiems ir neretai tikėjimą gerbiantiems sutuoktiniams? Ji reiškia didžiulio Dievo sumanymo paneigimą. Dievas pasirinko į pasaulį atvesti naują nemirtingą sielą per mylinčių vienas kitą sutuoktinių susijungimą. Seksualumas

susijęs su gyvybės paslaptimi: tai kosminio lygio dėsnis. Ar gali žmogus nutraukti šį ryšį be pasekmių?

Tačiau nebūkime tokie filosofiški ir pagalvokime apie tuos argumentus, kuriuos galime pasakyti gilaus paprastumo vertės dar neatradusiems sutuoktiniams. Daugelis jų priima ir supranta argumentą, jog kontracepcija yra nenatūralus, prieš gamtą nukreiptas veiksmas – ir kad tai, kas nenatūralu, galbūt nėra visai gerai. Geriau tokį kontracepcijos nenatūralumą paanalizavusi, kiekviena pora gali nesunkiai suprasti, jog gyvenimas, naudojant kontracepciją, įgalina patirti seksualinį malonumą be ribų. Iš esmės tai yra visiškai nauja situacija žmonijos istorijoje: niekada nebuvo galima žmogaus seksualumo taip smarkiai pajungti malonumo patyrimui. Dar praėjusio šimtmečio viduryje, prieš kontracepcijos išradimą, turintieji daug vaikų turėdavo dažnai ir daug susilaikyti: ir progresuojant nėštumui, ir gimus kūdikiui, ir galbūt norint apriboti vaikų skaičių. Kaip Karolis Wojtyła rašo „Meilėje ir atsakomybėje”, niekada nebuvo galima valgyti tik džemą nuo duonos riekės; žymus amerikiečių filosofas arkivyskupas F. Sheenas rašė, jog vaiko gimimas padeda porai transformuoti erosą į agapę: erotinė aistra visada turi tam tikrą egocentriškumo elementą, tuo tarpu meilė gimusiam vaikui reikalauja pamiršti save, brandina žmogų besąlygiškam rūpinimuisi kitu. Tuo tarpu galimybė mėgautis seksualiniu intymumu „išjungus” vaisingumą skatina žmogų susikoncentruoti ties maloniais pojūčiais, juos nagrinėti, jais domėtis ir jų siekti vis daugiau ir vis įvairesnių – nes, nepamirškime, čia turime reikalo su labai galinga, gal net galingiausia žmogaus prigimties galia. Žmogus, įklimpęs į seksualinio malonumo ieškojimą, nesunkiai gali tapti gašlus. Nemažai yra kalbama apie pripratimą prie seksualinių malonumų – „sexual addiction” – kada tai tampa jau nebevaldomu poreikiu save patenkinti vis kaip nors kitaip – tačiau tokia galimybė žmonijai buvo žinoma dar gerokai seniau, negu apie ją pradėjo kalbėti medikai. Senojo Testamento Tobito knygos istorija apie septynis vienos nuotakos jaunikius, kurie buvo rasti mirę jos kambarielyje po pirmosios nakties. Ir tik po to, kai pasakojimo herojus Tobijas, angelui padedant, suriša, kaip tyrinėtojai sako, demoną, tūnantį kambario kampe, ir išstremia jį į pasaulio pakraštį – tik tada Tobijas su savo nuotaka praleidžia pirmąją naktį, ir jo giminaičiams, jau iškasusiems duobę jaunikio lavonui, tenka ją užkasti nieko nepalaidojus. Tačiau tai, koks tas demonas buvo ir kodėl Tobijas nesusilaukė baisaus anų jaunių galo, paaiškina jo malda per pirmąją vedybinę naktį: „Viešpatie, imu šią savo seserį ne dėl gašlumo, tačiau tam, kad turėčiau vaikų”(Tob.8:7). Tobito knygos simbolika kalba apie gašlumo demoną – kada seksualumas naudojamas ne meilei išreikšti, bet save patenkinti. (O juk tokia yra pagrindinė katalikiško vedybinės meilės supratimo tezė: gimties galią naudoti ne egocentriško pasitenkinimo, tačiau gyvybei atviros meilės išraiškai.) Laižant vien džemą nuo duonos riekės smaguriu tapti labai lengva. Gebėjimas

susilaikyti, valdyti savo gimities galią, o ne būti jos valdomam yra klasikinis ne tik krikščioniškos kultūros dalykas, tačiau ir kultūros bei civilizacijos sąlyga apskritai. Viena žymi natūralaus šeimos planavimo specialistė iš JAV yra pasakojusi, kaip viena jos kolegė nedrąsiai ir atsiprašinėdama kartą kalbėjo apie periodiško susilaikymo būtinybę vienai genčiai Naujojoje Gvinėjoje. Tačiau kai po savo kalbos dar nedrąsiau paklausė jos klaususių vyrų, ar toks susilaikymas nėra jiems per sunkus, išgirdo atsakymą: „Klauskite, ar jūs manote, kad mes kiaušės?“ Toje kultūroje gebėjimas susilaikyti yra vyriškumo ženklas. Ir taip yra bet kurioje kultūroje. Ar sugebėjimas atsisipirti pagundai persivalgyti saldinių nėra vienas iš paprasčiausių ir pamatinių lūkesčių, kuriuos puoselėjame savo vaikų atžvilgiu?

Nebūtinai kiekviena kontracepciją naudojanti pora tampa seksualiniais maniakais. Kita vertus, žinant, kad santuokos dažniausiai sugriūva, kai kas nors nuvilioja vyrą arba žmoną, gebėjimo susilaikyti ir valdyti savo seksualinius norus reikšmė tampa aiškesnė. Žinoma, dažnai tarp sutuoktinių jau tvyro įtampa ir yra išsivystęs konfliktas, kuris visiškai nesusijęs su seksualine sfera – tačiau pagunda taip „išspręsti“ iškilusį sunkumą – dar kartą palaižyti džemo nuo jau svetimos duonos riekės – ne vienu atveju paskatina sugriauti santuoką, kuri šiaip jau gal būtų ir išlikusi. Natūralus šeimos planavimas suteikia galimybę asmeniškai bręsti ir jeigu dėl rimtų problemų sutuoktiniai nenori turėti daug vaikų.

Čia kalbėjome tik apie patį ryškiausią natūralaus šeimos planavimo privalumą – gebėjimo būti ištikimam mokyklą. Be abejonės, yra dar daug kitų tokio šeimos planavimo privalumų, kurie visi, matyt, ir veda į tai, kad jį naudojančios poros skiriasi labai retai. Čia galime tik trumpai paminėti tai, kas minima gausioje literatūroje apie psichologinius natūralaus šeimos planavimo pranašumus prieš kontracepciją. Atsisakiusios kontracepcijos poros džiaugiasi „suintensyvėjusiu bendravimu ir pagilėjusia meile“. Kita moteris yra teigusi, kad pasijautusi kaip karalienė, kai vyras gulėjo šalia jos ją švelniai apkabinęs, nieko iš jos nenorėdamas. Aprašoma mažųjų sužadėtuvių ir medaus mėnesių dinamika, kada susilaikymo periodu laukiant suartėjimo šventės sutuoktinių meilė pražysta naujomis spalvomis. Tai ir priešnuodis aistros susilpnėjimui, kai ji tenkinama be ribų, ir tada tenka ieškoti naujų „metodų“ tam, kad ją kaip nors būtų galima reanimuoti. Ir pagaliau, kaip Paulius VI teigia *Humanae Vitae*, skaistumas palengvina gebėjimą pasiekti santuokoje santarvę ir ramybę. Juk susilaikymas šioje srityje lavina dvasią ir gebėjimą susilaikyti nuo pykčio, irzlumo, ir apskritai - polinkio elgtis egocentiškai, sutuoktinį paversti patogiu rakandu savo poreikiams tenkinti.

Be abejo, galbūt svarbiausias natūralaus šeimos planavimo palankaus poveikio santuokinei meilei matmuo yra ištikimybė Kūrėjui: jo sukurtą intymios meilės ir gyvybės ryšį gerbiančius sutuoktinius Dievas myli ypač švelniai.

Didesnis vaikų skaičius

Mano cituotame Janet Smith straipsnyje toks satuokos stabilumo garantas neminimas – tačiau tiesai aš nelabai nusikalstu, kadangi būtent tokį „šeimyninės laimės kriterijų“ ji minėjo 1993 m. žymiosios popiežiaus Pauliaus VI enciklikos *Humanae Vitae* dvidešimtpenkmečiui skirtoje konferencijoje Omahoje (JAV). Šiuo metu nepateiksiu jos naudoto statistinių rodiklių šaltinio, tačiau ką tik pas mus viešėjęs kroatas, Popiežinės Šeimos tarybos narys Mario Živkovičius paminėjo tokius skaičius: jų šalyje išsiskiria 50–60 procentų neturinčių vaikų sutuoktinių, ir 3–5 procentai tų, kurie turi ne mažiau kaip tris vaikus. Živkovičius teigia, kad tokį vaikų poveikį santuokai paminėjus, tuoj pat galima išgirsti kontrargumentą, kad, girdi, tokia čia ir laimė gyventi „dėl vaikų.“ Į tai jis atsako, kad tokį pasakymą reikia kiek patikslinti: gyvenama kartu dėl meilės vaikams – o kartu, suprantama, bent trupinėlis jos nubyra ir tam baisiajam egoistui vyrui ar tinginei žmonai. Žinoma, blogai, kada tik vaikai gelbsti santuoką ir jai braškant būtina gerai pasižiūrėti į kitus čia mūsų išvardytus kriterijus – tačiau čia mes norime panagrinėti ne tiek, kaip tie vargšai vaikai gali gydyti besipešančius savo tėvus, tačiau gausesnės šeimos privalumus apskritai. Tokią jau galima laikyti tris vaikus turinčią santuoką (tai, sekdamas Karolio Wojtylos Meilės ir atsakomybės rekomendacija, aš vadinu „popiežiaus norma“...).

Dažnai daugiau vaikų nenorima turėti dėl ekonominių priežasčių. Sakoma, bepigiu gerai gyvenantiems amerikiečiams, o mums nėra taip lengva ir du vaikus išauginti. Į šį klausimą atsakant, galima atkreipti dėmesį bent į porą dalykų. Vakarų Europa šiuo metu sparčiai išmiršta, nepaisant to, kad gyvena labai gerai. Kita vertus, kaip vėlgi kalba M. Živkovičius, šiuo metu gimusius vaikus dėl ekonomikos kilimo auginti gali po truputį tapti vis lengviau. Tačiau gal rimčiausias ekonominis argumentas, regis yra tai, kad, panašiai kaip ir šalies ekonomikoje, žmogus yra pati geriausia investicija – ir ypač įvertinant ją iš tolesnės perspektyvos. Suprantama, nebe piemenėlių laikais gyvename, ir mūsų vaikai, regis, šluoja ne gatves, o šeimos lėšas – tačiau jiems užaugus ir pradėjus dirbti, bendras šeimos turtas didėja. Žinoma, čia reikia žiūrėti į dvidešimties ir trisdešimties metų perspektyvą; toks ekonominis aspektas vargu ar kokią nors šeimą paskatins turėti daugiau vaikų – galbūt tik gali kiek prasklaidyti baimę.

Kita vertus, žinomas posakis sako, kad jei Dievas duoda dantų, duos ir duonos. Išties tai, kaip mums sekasi pragyventi, nėra labai jau logiškas dalykas – čia gali būti panašiai kaip su ta dešimtaine Bažnyčia. „Gyvenimas nėra nelogiškas, tačiau logikos fanatikams jis spendžia sąstus“, - sakė G.K. Chestertonas. Apie pasitikėjimą gyvenimu ir tam tikrą ištikimybės „paktą“

su juo neveniant vaikų, nuostabiai giliame esė „Šeimos slėpinys“ yra rašęs katalikiškojo egzistencializmo atstovas Gabrielis Marcelis.

Be abejo, gilesnis būties pajautimas, kurį tėvams atveria patiklios ir skaidrios vaiko akys, mūsų laikais yra reflektuojamas nepakankamai. Ir jau senokai: „Prancūziją kamuoja metafizinis negalavimas – nuobodulys“, - rašė Marcelis dar 1942 metais minėtame esė. Toks gyvenimo – o tikriau, sąmonės – išblėsimas, pasak Marcelio, atsiranda tada, kai ji ima paneigti tarp žmogaus ir gyvenimo egzistuojantį susitarimą, „paktą“, kurį tiksliausiai galima pavadinti vedybiniu ryšiu. Skirtingai nuo gyvūnų, žmogus šį ryšį gali nutraukti, tačiau kartu jis „praranda ir savo egzistencijos pajautą.“

Prieš porą metų Austrijoje skelbti statistiniai duomenys teigė, kad daugiausia porų išsiskiria turėdami keturiasdešimt ar truputį daugiau metų. Tai ir garsiosios „vidutinio gyvenimo tarpsnio“ krizės metas: paaiškėja, kad netapai genijumi, gal net milijono neuždirbsi, daugėja pas stomatologą į molinius išmainytų tikrų dantų skaičius... Neretai ir ne vienam norisi tokį nerimą – kurį Heideggeris paprasčiausiai įvardytų kaip mirties baimę – mirties gal dar ir už kelių dešimtmečių, tačiau jau daug realiau iškylančią sąmonėje nei, tarkime, trečiajame ar ketvirtajame gyvenimo dešimtmetyje – tokį gyvenimo baigtinumo faktą panardinti į vis dar gyvybingų seksualinių reakcijų šou – ir ypač tai akivaizdu solidžių džentelmenų bėgiojime paskui lengvai šokuojančias paneles (yra, žinoma, ir kitokių tokios nerimo terapijos formų). Į šeimą atėjęs dar vienas kūdikis – tarkime, trečiasis – kada standartiniai mergaitė ir berniukas jau perkopė dešimt, o gal jau ir išbėgo iš namų, besivydami paauglystės aitvarus – šis mažas iš amžinybės atėjęs dvasios ir materijos gabalėlis suteikia vilties, kad gyvenimas yra truputį gražesnis ir pilnesnis, negu kad mums piešia, kad ir dar toloka jo baigtinumo perspektyva ar buities dulkėmis apsvėlusios sielos didesnės ar mažesnės desperacijos. Mažiausiai ką galima pasakyti apie tokią situaciją yra tai, kad tada nelieka daug laiko apgailestauti dėl prabėgančios jaunystės jau vien dėl to, jog reikia greičiau suktis tam, kad viskas sustotų į savo vietą. O tiems, kieno namai pilni vaikų – pažįstu keletą tokių drašulių – be to, kad jų atžalų energija ir jaunatviškas entuziazmas individualaus egzistencinio liūdesio spalvas nuskaidrina bendro šeimos kūno gyvumu ir net giliau negu fizinis „giminės“ tęstinumas siekiančia viltimi – be to šie vyrai ir moterys tampa be galo laimingi, atradę laisvą minutę atsisėsti vien dėl to, kad būtent galima atsisėsti... Pažiūrėjus į jų namus, tą kampą, kuriame intelektualiai ir imponantiškai stovi „vidutinio gyvenimo tarpsnio“ krizė, atrasti labai sunku. Regis, jie ją paskolino karjeros siekiantiems kaimynams...

Trečiasis pagrandukas turi ir dar vieną funkciją. Jo vyresniajam broliui ir seseriai – šiems ištįsusiems ir mirtinai dėl to susigraūzusiems paaugliams, gimus jaunėliui, atsiveria truputį gilesnis seksualinio sąmyšio klodas. Būtent jau ne teorija biologijos vadovėliuose juos moko, kad iš „sekso“ gimsta vaikai – kas yra nuobodu ir nerealu, kaip ir daugelis mokyklinių žinių – o tėvams susilaukus dar vieno kūdikio seksualumo prasmę jiems parodo pats gyvenimas. O tai, savo ruožtu, garantuoja liberalesnį jo vyresnės sesers požiūrį į bent pusę papildomo kilogramo, o broliui – bent kiek švelnesnius jo, kaip seksualinio galiūno, standartus vaizduotėje. Naujasis šeimos narys taip pat iš dalies sugražina šiuos nepriklausomybės siekėjus į šeimos gyvenimo orbitą, kurioje be galbūt atsiradusių šiokių tokių naujų pareigų – ypač vyresniajai seseriai – atgyja ir su ankstyvąja vaikyste susiję garsai ir veiksmai: pamaloninimai, dainavimai, gaudymasis, visokie „ku kū“ ir panašūs niekai, turintys, kad ir keista, gana stiprų poveikį kiekvienoje krizėje besikamuojančiam rimtesniam šeimos nariui...

Jaunėlis yra ir būdas pakelti tėvų autoritetą. Minėtame esė G. Marcelis kalba apie tokius tėvus, kurie savo vienam vaikui kartais mėgina įrodyti, kad jis turi būti jiems dėkingas už viską, kas jam buvo duota. Tačiau jų dideliame nustebime šis kartais ima ir pasako: „O kodėl? Aš jūsų viso šito neprašiau“. Tokiame pasakyme neretai glūdi ir depresiška gaidelė: „Aš neprašiau, kad jūs mane pagimdytumėt! Čia jūsų reikalas, norėjot, taip ir padarėt, ir ko čia man sąskaitas dabar pateikinėjat...“ Iš tiesų tai gerokai depresiškas pasakymas, neretai net atspindintis jau mediciniškai apibrėžiamą būseną – tačiau vienam vaikui – o gal net dviem, tarp kurių yra didelis amžiaus skirtumas – tenka nemažas psichologinis krūvis vidine prasme tarnaujant savo tėvams, nes jis yra, taip sakant, „vienintelė jų viltis“.

Reikia pasakyti, jog tokia jis tampa automatiškai, t.y. tėvai gali net nenorėti, kad taip atsitiktų, tačiau tai nulemia natūrali pasaulio sąranga, kurioje jaunystė, kuri yra lyg pilnas nuostabių galimybių pumpuras, traukia, vilioja ir žada kai ką daugiau negu gyvenimo rutina ar net sėkmingi karjeros vingiai. Ypač gal tai akivaizdu pastaraisiais metais vis pasigirstančiuose žymių feministines pažiūras išpažįstančių moterų nusivylimo ir liūdesio išpažinimuose - liūdesio, patirto, kada pasiekus karjeros ir atlyginimo aukštumas, staiga suvokiama, jog turint per keturiasdešimt galimybė tapti motina beveik išblėso. O juk ji, kaip tada paaiškėja, yra labai svarbi nepaisant vienokios ar kitokios filosofijos. „Suaugusiesiems taip pat reikia vaikų“, - pažymi psichoanalizės klasikas Eriksonas, ir tie, kurie jų atsisako dėl egocentriškų motyvų, kenčia nuo tam tikro psichologinio infantilizmo, tapdami „vieninteliu vaiku patys sau“. Tačiau jei pastarąją situaciją reikėtų nagrinėti atskirai, tai paklausius „Tetos Betos viktorinos“ sekmadienį iš ryto tampa labai akivaizdu, kaip vaikų mums reikia, kaip mažai mes jų turime ir

kaip tai yra nenatūralu. Tokią mintį sukelia vyresnio, dažniausiai pagyvenusio amžiaus žmonių aktyvumas, telefonu atsakinėjant į vaikams užduodamus tetos Betos klausimus. Na taip, gal būt čia yra vadinamasis ANA (Aš noriu anūku) sindromas, tačiau jų nebuvimas kaip tik ir parodo gana iškreiptą mūsų gyvenimo struktūrą, kada vyresniosios kartos vitalinių galių atoslūgis ir gyvenimo saulėlydžio filosofiskumas pasigenda tos dar chaotiškos ir nebrandžios jaunosios kartos gyvybės, kurią pirmųjų išmintis jaučiasi pašaukta pakreipti gėrio ir grožio vaga iš vienos pusės, o tas gyvybės sprongimas vyresniesiems suteikia didesnę, jo baigtinumą pralenkiantį pasitikėjimą gyvenimu. Ir nors tokie klasikiniai mainai akivaizdžiausi senelių ir anūkų santykiuose, jų spalvos aiškiai matomos – ir vis ryškėja su prisidedančiais metais - ir tėvų - vaikų ryšyje.

Žodžiu, iš vaikų negalima daug nesitikėti jau vien dėl to, kad tai yra visiškai sąjaučiamas, tiesiog gyvenimo struktūroje įrašyta laikysena. Vienam, o kartais ir dviem vaikams tenka atlaikyti šitą krūvį: dviejų kiek depresiškų tėvų. Viena vertus, tai sunku ir norisi nešti kudašių iš tokios šeimyninės meilės oazės, kurioje dėl varganos dėmesio objektų stokos jaunoji atžala yra stebima kaip per padidinamąjį stiklą (psichoterapinėje praktikoje, deja, kartais iš tikrųjų pasitaiko pacientų, kurie buvo auginami mamos ir keturių tetų lygiai taip, kaip kartą humoreskoje aprašinėjo Vytautė Žilinskaitė...), o iš kita vertus, tas brangusis asmuo aiškiai mato ir jaučia, kad yra be galo brangus ir beveik neturi psichologinių galimybių nepradėti tuo naudotis. Koks čia gali būti tėvų autoritetas? „Juk tai jiems manęs reikia, ne man“, - galvoja jis. „Visi vaikai aprūpinami, ir visi tėvai dirba ir perka jiems daiktus – juk jie kitaip ir negali, nes aš esu jų vienintelis džiaugsmas ir viltis“. Kokie nors pagraudenimai apie vaikus gatvėje ir baso senelio keturių kilometrų keliones į gimnaziją Smetonos laikais yra visiškai neefektyvūs – bent jau todėl, kad statistiškai žiūrint tokių „vienintelio vilčių“ šeimoje yra nepalyginamai daugiau negu tikrame skurde augančių vaikų. Ir atrodo, kad tokia dinamika visiškai pranyksta tik šeimoje augant trimis vaikams; žinoma, dviem jau lengviau nešti savo tėvų gyvenimo pilnatvės lūkesčius, tačiau standartinės „berniuko ir mergaitės“ šeimos pastatas yra gana trapus; visų pirma jame glūdi klausimas, o kur dingę kiti vaikai? Jei jiems sukliudė gimti abortas, su tuo yra susiję labai daug nesuvokto skausmo – tačiau tai jau būtų kita tema... K. Wojtyła du vaikus vadina „dviem vieninteliais“ vaikais.

Tam tikras, natūralus resursų ribotumas suteikia vaikams, galima sakyti, ir aštresnę egzistencijos pajautą. Gerai prisimenu, kaip lankydamasis pas keletą vaikučių auginančius bičiulius Vašingtone nunešdavau jiems saldainių. Tai būdavo įvykis! O tu pabandyk juo nustebinti vieną vaiką!.. Nepasakyčiau, kad tie žmonės gyveno skurdžiai, tačiau tam tikras

poreikis taupyti ir valgyti paprastesnį maistą kasdienybėje buvo matomas – ir tai tam tikru atžvilgiu yra labai gerai! Valgis ateina mums iš Dievo malonės – tačiau tai suprasti galima tik tada, kada negalima valgyti torto kasdien. Turintys brolių ir seserų vaikai be paaiškinimo supranta, kad visiems visko reikia, taip pat ir mato, kad tėvas su motina uoliai pluša, norėdami patenkinti šeimos poreikius. Kažkaip pranyksta tas sąmoningas tėvų kaip skolininkų supratimas: ir visų pirma dėl to, kad brolių ir seserų egzistavimas nereikalauja savo vertės įrodymo; šeimos nariai yra vieni kitiems brangūs, todėl brangi tampa būtis, pats gyvenimas; juk tada jis tampa nuspalvinamas linksmomis ir energingomis spalvomis. Tėvas ir mama, vairuojantys šį linksmą, kartais audringą ir niurzgantį, tačiau taip pat labai mielą šeimos laivą, tampa tuo, kuo jie iš tikrųjų yra: Dievo duotais brangiais globėjais, įgalinančiais patirti gyvenimo gerumą. Tokioje situacijoje – netgi kai gyvename „postmodernistiniais” autoriteto paneigimo bei sumaišymo su tironija laikais – tėvai yra gerbiami dėl to, kad tai daryti kviečia gyvenimo realumas.

Turėti brolių ir seserų, ko gero, yra didžiausia vertybė, kurią tėvai gali suteikti savo vaikams. Kaip minėjome, visų pirma tada vienam ar dviem vaikams netenka tempti ant savo kupros tėvų egzistencinio ilgesio, jam iš dalies jų šeimoje per gyvybės alsavimą išsipildant, o kita vertus - labiau pasidalijant tą našta su broliais ir seserimis. Žinoma, ta našta yra sąlygiška, kadangi vaikams tėvai yra taip pat brangūs ir artimi, ir ryšys su jais maitina abi jo puses, tačiau ypač kalbant apie senatvę poreikio pasirūpinti aspektas - ir kad lengviau yra tėvais rūpintis visiems broliams ir seserims kartu - iškyla gana ryškiai. Taip pat ir liūdesys, kad tėvai jau žengia į gyvenimo nuokalnę ir vieną dieną jų reikės netekti. Juk toks nerimas slegia ir tą vienintelį vaiką, kuris, nors kartais ir neištveria ant jo kraunamų sąmoningų ir pasąmoningų vilčių bei bėga ir maištauja, tačiau kartu jaučiasi vienišas ir liūdnai vertina savo tėvų mirties perspektyvą. Būryje tai pakelti yra gerokai lengviau.

Gyvenimas artimų žmonių būryje yra gal pat nuostabiausias dalykas, kurį galima patirti. Viena mano pakalbinta amerikiečių studentė, pasakodama apie savo šeimą, kurioje ji augo kartu su kitais aštuoniais vaikais, pasakė, kad yra labai laiminga, turėdama aštuonis artimus draugus. Išties gal tokia situacija yra ideali ir ne visada santykiai šeimoje taip susiklosto, gausaus šeimos būrio energija ir linksmumas yra tikrai gyvenimo versmių gausumo atspindys, vertintas visais laikais, pradėdant jau nuo senovės žydų pranašų... (Beje, toji mergina taip pat pasakojo, kad kai jie šeimoje imdavo darytis irzlesni ir dažniau pyktis, tai būdavo ženklas, kad reikia atkurti į savo

vieta kiek apleistą bendros maldos praktiką. Pasimeldus kartu rožinį, į šeimos gyvenimą grįždavo tvarka ir grožis).

Vertinant vaiko vystymąsi psichologijos požiūriu, vargu ar galima atrasti labiau asmenybės viltį ir džiaugsmingumą – taigi depresijos priešnuodžių – skatinantį poveikį kaip augimas tarp brolių ir seserų. Sunku būtų ir suformuluoti, kokie veiksniai čia konkrečiai veikia. Galbūt tai, apie ką čia ir kalbėjome: tėvų linksmumas gausiam gyvenimui neleidžiant nugrimzti į liūdnus apmąstymus, su naujomis asmenybėmis ateinanti viltis ir energija bei draugija, nuobodulio – o vadinasi, ir vienatvės, liūdesio bent jau sąlygiškas nebuvimas. Išties tai yra gyvenimo pilnatvės patyrimas.

Na ir pagaliau labai praktiška investicija savo vaikus, žvelgiant į senatvę. Žinoma, mūsų visuomenėje vidutinėmis sąlygomis pragyvenusiam žmogui ne taip dažnai tenka kentėti dėl ypatingo skurdo ir apleidimo – o kartais galima išgirsti ir tokių istorijų, kad žmogus turėjo daug vaikų, o gyvenimo pabaigoje buvo nugrūstas į senelių namus. Tačiau daugeliu atveju, gražiai užauginus keletą vaikų, senatvėje žmogus bus labiau pamylėtas ir dvasiniu, ir materialiu rūpesčiu.

Tad ką gi daryti nesupratusiems egzistencinės gyvybės vertės, negalėjusiems ar nesiryžusiems turėti daugiau vaikų? Keistai skambantis klausimas, tiesa? Juk tokių yra didžiulė dauguma ne tik pas mus, tačiau ir visoje išmirštančioje Europoje (beje, juk jau vien tai parodo, kad visos rasės ar civilizacijos požiūriu gyvename liguistus laikus ir sveikata nusileidžiamė kitos – musulmoniškosios civilizacijos atstovams, kurių kūdikių, tarkime, Briuselyje 2003 metais gimė daugiau negu visų kitų religijų, įskaitant ir pačius belgus, kartu paėmus...). Ką daryti mums, per vaikus neužmezgusiems glaudaus ryšio su gyvenimu - Marcelio žodžiais tariant, savo būsenos nesuprantantiems benamiams, jūreiviams, kurie nesupranta, kad jų laivas nuskendo?.. Ką gi, čia kalbame apie bendrąsias tiesas ir rekomendacijas – o individualiu atveju, kaip vėlgi sako mūsų cituojamas filosofas, reikia nepamiršti, kad „atvejai“ iš tikrųjų neegzistuoja, o kiekviena siela, kiekvienas atskiras likimas sudaro mikrokosmą, valdomą dėsnių, kurie bent jau tam tikru atžvilgiu galioja tik tai sielai. Todėl konkrečiais atvejais – tokiais kaip bevaikė pora ar šeima, susikoncentravusi ties vienu vaiku, jų teisti neturime teisės. Nes niekada nežinome – ir ne mūsų reikalas tai žinoti – kokių nusivylimų ir paslėptų išbandymų glūdi po tuo, ką kam nors gali kilti noras pasmerkti kaip savanaudiškumą, bailumą ar savanorišką nevaisingumą”. Gal pas mus turi užgimti nauja sveikesnės ir gausesnės šeimos kultūra – tokių užuomazgų, drįstu sakyti, jau galima matyti gražiose išsilavinusių katalikų šeimose, besiburiančiose į įvairias grupes – jų galima matyti ir nedideliuose, bet labai gyvuose ir tikros

kokybės anglų, prancūzų ir vokiečių intelektualių katalikų judėjimuose, o Amerikoje – tikrai masiškai atgimstant krikščioniškos šeimos kultūrai.

Atrodo, su tokia mintimi į šią šeimos konferenciją buvo atvykęs Zagrebo Šeimos centro vadovas M. Živkovičius. Graži ir stabili šeima (pats jis yra užauginęs šešis vaikus ir viešai apgailestavo, kad negalėjo turėti devynių...) negali būti uždara gyvybei, negali gyvenimui nejausti tos fundamentalios ir virpančios pagarbos, apie kurią kalba G. Marcelis. Nenuostabu, jog ši pagarba ir ištikimybė būties gelmei ir sutuoktinių santykius pastato ant giliai įleistų pamatų.

Belieka priminti, kad penki J. Smith minimi santuokos stabilumo kriterijai, be savo poezijos ir filosofinės gelmės, yra patvirtinti statistiniais apskaičiavimais...